

Suur
Europa sõda.

Sakslaste ja austriaalaste hirmuteod.

Hind 8 kope.

Tallinnas, 1914.
Trükitud R. Kinnrau kuluga.

Suur

339.96

Europa sõda.

Sakslaste ja austriaalaste hirmuteod.

Tallinnas, 1914.
Trükitud R. Rinrau kuluga.

A-14724

W. Ehrenpreis'i trüff, Tallinnas.

19. juulil 1914. Saksamaa kuulutab Wenemaale sõja ja võtab Ralishi ära.

24. juulil kuulutab Austria Wenemaale sõja. Wenelased Eydkuhne-
nis.

Rastel ajal.

„Sõja ja werewalamise eest hoiä meid, armas Issand Jumal!“ nõnda palwetasid usklikud ju paljude aastasadade eest. Meie võime nüüd seda meeoleolu mõista, mis neid nõnda õhkama õpetas. Veel ei ole sõda kõige oma kole-
dustega meie wärawaid maha purustada suutnud, aga tema lohutawat tõsidust tunneme elawamalt kui iialgi enne, tun-
neme ka, kui wähe inimeste mõimuses on teda eemale hoida.

Sõja hüüd käib üle maa ja linna... Issamaa on hädaohus. Tihedate salkadena koguvad mehed lipu alla, et oma rinnaga kallist kodumaad kaitsta. Laiadelt Wene-
maa legendikkudelt koguvad kofku lugemata sõjawägede hul-
gad, walmis isamaalises waimustuses waenlasele tule ja terasega wastu astuma.

Sõja hüüdu kuulis ka wäike Eesti rahwas ja oli walmis waimustuses oma elu ja wara meie ühise isamaa — suure Wenemaa — eest ohwriks tooma. Eesti põllu-
mees heitis keset libedat lõituse aega sirbi käest ja sidus waenumõega wõõle...

Kuid mitte kõigil meie põllumeestest ei ole kutsutud oma elu ühise isamaa eest pandiks panema. Jagu mehi on kodukollet walmama jäetud.

Sõjameeste perekonnad, naised ja lapsed tahawad kaitset, haawatud hoolekandmist, wili põldudelt koguda ja sügijene seeme külwata, et tulewal aastal leiba oleks. Ko-
dujääjate õladel lasub suure tähtsusega isamaaline töö, sest mehine ja wastupidaw on sõjamees wäerinnas, kui tal toit kindel ja rahwas wägew, kui ta majandusliliselt kindlustatud.

Teie poole kojujäänud põllumehed, kes teie mitte kut-
situd ei ole waenlast löõma waenuväljal, waid wõitu ko-

bus kindlustama, pöörab terve Wenemaa elanikud teie poole ja kutsub üles ühisele isamaalisele tööle rahwa majanduse põllul praegusel raschel ajal.

Ühifelt läed külge ja wisa raugemata tööga kaitseme oma kallist kodumaad majanduslise kokkuvarisemise eest, mida suured sõjaohwrid enesega laasa tuua ähwardawad. Põud ja sõda on meid sel aastal oma kareda käega katsuma tulnud. Wili väljadel närbus kõrwetawa kuumuse käes, meie paremad mehed, wennad ja pojad on sõjahüüdel waenuväljale lipu alla kutsutud, kuid meie rahwas on wisa landma wiletsust — meie elame edasi ka rascketel aegadel — raugemata wisadusega töötame edasi oma põllupinnal ühifelt ühteist toetades.

* * *

Mis sugused ülesanded on praegusel hiiglasõjal?

Selle küsimuse peale kutsub „Goloz Moskwa“ wastust anda ja kirjutab:

„Praegune sõda on nii suur, mis sugust ajalugu ei tunne.

Sõdijatel pooltel on niisugused määratunud wäed, mis sugust isegi kõige tulisem ettekuulutus luua ei sünni.

Wõtame näituseks sõjawägede suuruse arwudes.

Saksamaal on 4 ja pool miljoni õpetatud sõjawäge, Austraial 2 ja pool miljoni, Prantsusmaal 4 miljoni, Belgial pool miljoni, Serbial pool miljoni, Wenemaal umbes 10 miljoni. Nii on praegu Europas umbes kakskümmend miljoni püssi all.

Niisuguste suurte jõudude juures peawad ka sõja eesmärgid tähtsad ja suured olema.

Wene ja tema ühikuslaste üleüldine soow peab muudugi Austraia ja Saksamaa nulliks tegemine olema. Niikaua kui see sünninud ei ole, ei wõi Europa rahust juttugi olla.

Tulewit näitab, kuidas see sünnib, aga praegu on selge, et Saksamaa ja Austraia praegusel kujul edasi ei wõi elutseda.

Wene wäe kõrgema ülemjuhataja üleskutses on mõte awaldatud: „Radugu piirid, mis Poola rahwa tükkideks kirjutwad.“

Kui meelde tuletame, et Poola riigist üks osa Saksamaale ja teine Austriale läks, siis on selge, et Poola riigi ühendamisega Wene Tsaari all Saksamaa ja Austria ühe osa oma maist peavad kaotama, nimelt selle, kus poolakad elavad.

Sakslaste ja austrialaste hirmuteod.

Neil päewil jõudis Andrejewi linna maksukogukonna wanema Krasinski poeg Warszawi. Wiimane jutustab austrialaste hirmutegudest Andrejewi linnakese ärawõtmise puhul järgmist:

Kui Austria sõjawäed Andrejewisse tulid, oli osa elanikke kieltõisise jõudnud põgeneda. Särelajäänutega läisid austrialased metsikult ümber. Esimesena sattus nende kätte maksukogukonna wanem Anton Krasinski 70-aastane auwäärt wanamees. Temalt nõuti, et ta lõi oma käes olevad rahasummad ära annaks. Kui wanamees wastas, et tema käes kopitatti kogukonna raha ei ole, lohistasid soldatid ta ohwitseri käsul maksukogukonna walitsusesse. Teel tuli talle tutaw kaupmees Katak wastu ja hakkas metsikuid sõjamehi noomima. Kaupmehe lastsid kolm Austria ohwitseri revolwritega maha.

Maksukogukonna walitsuses panid austrialased läbitõimise toime ja kui sealt midagi ei leitud, panid nad Krasinski arhiwi ruumidesse kinni ja jüütasid sealolewad paberid põlema. Terwe maja põles ühes jüüta wanamehega maha. Nende elanikkude peale, kes juhtumisi aknast wälja trehwasid waatama, andsid austrialased püssidest tuld. Teiste hulgas lasti ta ühe postiljoni kolmeaastane tütar furnuks.

*
„B. Gasetä“ kirjutab: „Mõlemad wärstinnad Jussupowid jõudsid päris haigelt just sel ajal Berliini, kui sõda wälja kuulutati. Wana wärst pööris Wene saatkonda, kuid seal wastas talle saadik Swerbejew, et ta enam saadik ei ole ja sellepärast wärsti toetada ei saa. Wõõrastemajasse tagasi tulles leidis ta sealt Saksä ohwitseri eest, kes tema ja ta poja sõjawangideks kuulutas. Wärsti minija pööras lohe

telefoni teel oma hea tuttava, Saksia kroonprinsessi poole, et ta neid aitaks kodumaale sõita. Viimane lubas asjast keiser Wilhelmile rääkida. Paari tunni pärast teatas kroonprinsess, et ta nende heaks midagi ei wõi teha, sest nende wangiwõtmine sündida keisri enese käsul."

Arwata wõib, et niisamuti "keisri enese käsul" Saksia politsei ka Wene reisijaid peksab ja Saksia sõjawäed piiri peal rahulikka ja laitseta elanikka maha lasewad. Ja kõik ainult sellepärast, et nad wenelased on.

*

Duemeistri Tugan-Baranowski proua jõudis neil päewil Saksimaalt Petrogradi. Mis tal teel üle tuli elada, seda on eemalolijal raske enesele ette kujutada.

Ta oli haige ja läis Saksimaal lõikusel. Tagasi tulles tabas sõda teda Breslaus. Kui wafjalis teada saada, et haige naisterahwas wenelane on, wõeti ta kinni ja wiidi wangimajasse, kus tal kolm päewa tuli istuda. Alguses anti talle kambriisse magamise jaoks last, kuid warsti wõeti ka see ära, pekseti teda, kisti fidemed haawa ümbert ära ja jäeti õnnetu wiimati põrandale lamama. Peale 3-päewase wangimajas nälgimise pandi haige naisterahwas kaubawagunisse ja saadeti sellega piiri peale, kus teda saatuse hooletaks jättes raudtee kõrwale maha wisati. Mõne aja pärast leidisid Wene maakuulajad naisterahwa minestanult ja poolfurnult maast ja wiisid ta lähemasse raudteejaama.

*

Ennekuulmata toorelt käiwad sakslased Wene naisterahwastega ümber. Berliini politsei ühes soldatitega tungib õhseti wõõrastemajasse ja paneb Wene naisterahwaste juures läbiotsimisi toime. Kõigist protestidest hoolimata tungiwad soldatid magamisetubadesse ja kisuwad paljad naisterahwad wooditest wälja. Samasugused lood sünniwad ka raudteewagunites. Naisterahwa häbitundmisest hoolimata rebiwad soldatid neid täieste alasti. Ühte Wene naisterahwast, kes kõrge lastwuga oli, arwasid sakslased Wene soldati olewat. Sealsamas wagunis sõitwa senator krahw Pahleni protestidest hoolimata kiskusid sakslased tähendatud naisterahwa kõigi meesterahwaste juuresolekul paljaks.

Neu-Streitzi jaamas aeti kõik wenelased rongilt maha ja saadeti soldatite wahi all poolteist wersta eemal olewasse dragunipolgu kasarmu. Siin tungisid soldatid wenelaste kallale ja peksid meeste- ja naisterahwaste wahel wahet tegemata kõiki püssipäradega. Algas läbiotsimine. Seda toimetati ainult naisterahwaste juures, kuna meesterahwad puutumata jäid. Iseäranis agarust näidati noorte naisterahwaste juures üles. Läbiotsimist toimetasid kolm leitnanti selfimeeste ja soldatite naeru saatel. Sealjamas oli ka polguülem. Wiimne, selle asemel, et seesugusele toorusele lõppu teha, äsfitas weel noori ohwitserisid agaramale tegevusele. Kõik see teguwis oli sedawõrd jäle, et Wene naisterahwad enam waikida ei wõinud ja protesterima hakkasid. Selle peale wastas polguülem, et kui nad mitte wait ei jää, siis neid kõiki maha lastakse.

Üks leitnantidest oli ühe neiu läbiotsimise juures nii „hoolas“, et wiimase isa enam wälja ei kannatanud ja häbemata leitnandile ruusikaga näkku löi. Selle eest lasti ta polguülema käsul siinsamas kõikide juuresolekul maha.

*

Kõigi nende hirmulugude kohta kirjutab „Now. Wremja“:

Kümme aastat tagasi walasime meie werd teise waenlase — jaapanlase — wastu. Meil oli õigus temalt tüüpikalise aasialase ümberkäimist oodata: toorust ja kättemaksu. Ja mis meie nägime? Selgus, et jaapanlased juba 1903. aastal wälimise kulturaga ennast ka hingeliselt ümber olid loonud. Tuletame meelde, kudas nad meie wangilangenud sõjameestega, meie rahuliste elanikkudega ja haawatutega ümber käisid, missugust liigutawat au nad meie langenuid kangelastele andsid.

Wõrdleme nüüd selle Aasia rahwa ümberkäimist Europas elawate sakslaste toorusega!

Sakslaste hirmuteod Kalischis.

Sakslaste metsikutest tegudest Kalischis, jutustab nimetatud linna rentei ülema Sololowi naine. „Now. Wremja“ kaastöblisele weel järgmist.

Pühapäeva peale lõuna ilmusid sakslased meie linna. Nad olid rahulised ja ka teegi ei hakanud neile vastu. Paljudel ohwitseridel ja soldatidel, kes ise suuremalt jaolt poolatad olid, oli linnas rohkeste tuttawaid ees, kes neid õliga wõõrustasid. Soldatid ütlesid, et nemad lastma ei haka ja kui neid peaks kästama seda teha siis lasewad nad õhtu.

Pühapäew läks rahuliste möbda. Öhtul saime teada, et linnas olewa sõjawäe asemele warsti Saksa soldatid saadetakse. Ja tõepoolest, juba järgmisel hommikul ilmus linna wäike Sakside wäesalk. Wiimased hakkasid kohe kuulipildujatega lastma. Nähtawaste tahtsid nad rahulikka elanikka hirmutada. Samal päewal lagunes linnas teade laiali, et sakslased on Juudi rabbi (waimuliku) ja tema wana poja ära tapnud. Samati saime weel teada, et rohkeste elanikka on wangi wõetud ja et linnas Saksa salatuulajad liiguwad, kellest mitmed naisterahwa riides läia. Weel räägiti, et sakslased ülempreestri Semjenowi ja elatanud Rooma-katoliku usu preestri kinni wõtnud. Juudi rabbi ja tema poja lastnud üks Saksa ohwitser ise rewolwriga linnaplatstil paljude juuresolekul maha.

Saksa salatuulajatel oli nähtawaste Wene kroonu ametnikkude elukorterid wäga hästi teada. Wiimaste juurde ilmusid Saksa ohwitserid ja nõudsid, et nad kroonu raha kätte annaksid.

Uulitsjal kästisid Saksa soldatid naljatades elanikka aja najale seisma jääda ja lastsid siis neid maha.

Ma nägin ise, kuidas Saksa soldatid wäikseid lapsi püsksidega hirmutasid.

Uulitsjal oli komandandi käsufirjad wälja pandud, kuid neid wahetati sagedaste. Alguses nõudis komandant, et kõik aknad peawad kinni olema; warsti muudeti aga see nõudmine. Siis ilmus uus käsk — kõik aknad olgu õhtul walgustatud. Komandandi nõudmistel ei olnud lõppu. Warsti teatati, et kõik meesterahwad 15 kuni 50 aastani Saksa sõjewälke teenima saadetakse.

Komandant kästis Wene passid Saksa passide vastu ümber wahetada.

Daskmine kuulipildujatest kestis edasi. Mitu nais-

terahwast oli juba maha lastud. Me nägime, et peasmist enam ei ole ja otfustafime sellepärast lastega õõ keldriruumis mööda saata.

Hommitupool õõd hakkasid sakslased uueste paugutama ja warsti selle järele jäi kõõd nähtawaste rahuliseks.

Kell 12 päewal pörutati meie ukse pihta. Kui ma ukse lahti tegin, astus Sakja ohwitser wiie soldati saatel sisse. Mu mees, kes hommitul kell 5 renteist koju tuli magas parajaste sel ajal. Sakslased rebisid ta woodist wälja ja wiisid komandandi juurde. Mind aeti teelt tagasi. Kui ma pärast komandandi juurde läksin ja oma mehe üle järele pärsin, helbi mulle: „kui ta hinges on, siis tuleb ta koju, on ta aga furnud siis leiata muidugi ta ise üles“! Siinsamas sain wiimaks ometi teada, et üks Sakja ohwitser minu mehe maha lastud. Warsti leidsin ka ta furnukeha linnaplatstil ülesse. Tema juures lamas weel üks teine ilma peata furnukeha. Magistraadi ümbruses oli terwe uulits wenelaste furnukehasid täis. Küsimise peale, miks mu mees maha lasti, wastas Sakja ohwitser, et sakslased muidu ühtki inimest ei tapa.

Ragu pärast selgus, oli komandant minu mehe käest kroonu raha nõudnud. Kui mees wastanud, et renteist olewad pool miljoni rubla paberiraha on tema poolt ära põletatud ja wekslipaberitele ja stempelmarkidele wääwlihapet üle kallatud, mõisteti ta wiibimata surma.

Minu palwe peale, et mehe furnukeha mulle tagasi antaks, wastati eitawalt.

Peale minu mehe lasti weel pristaw Kostentlo ja rohkeste teisi ametnikka maha, kes kõõd ühte hauda maeti.

Teisipäewast kuni laupäewani olin ma Kalischis.

Hirmsa õõd saatsin ma reedel wastu laupäewa üle. Kõõge selle aja paugutasid sakslased wahetpidamata .. Terwe meie maja warises. Sinna kohal hõljus paks püsfirohu suitsupilw. Warsti hakkasid ka tulekahjud. Uulitsalt kuulbus naisterahwaste ja laste nuttu. Samal õõl panid sakslased kümme elanikku üksteise järele ritta ja kiideldes: „Waatle kui hästi Sakja kuulid tapawad“! — lastsid nad kõõd maha.

Laupäewal aitas, üks rentei ametnik mind linnast ära põgeneda. Teel puutusime me sagedaste õõnnetute põgene-

jotega kokku. Turilis elas minu õde kahe tütreaga. Ma läksin tema juurde, kuid leidsin tühja maja eest. Nähtawaste olid ka nemad ootamata sunnitud olnud põgenema, sest lõunasööd seisis puutumata laual. Kuhu minu õde ühes lastega põgenes ja kus nad praegu on — ei tea.

*

Wene Kõnigsbergi konsuli Poljanski tapmise üle jutustas üks wäljamaalt tagasi jõudnud sõjawäe-arst „Pet. Kurj.“ toimetuse liikmele järgmise kohutawa loo:

Mina nägin konsuli timukat. See on terwes Kõnigsbergis tuntud 18. Samlandia sapõridebataljoni leitnant Tsiplis. Aljalugu sündis järgmiselt: Silmapilgust peale, mil Saksamaal mobilisatsioon wälja kuulutati, anti igale kodanikule luba wäljamaa alamaid linnu wõtta ja neid poliitseisse tuua. Nii tehti ka minu ja mu naisega.

Wäljamaalaste ülekuulamisest ja läbiotsimisest toimetab leitnant Tsiplis, kes ülemuse ees oma waljuse ja nuuskimise omaduste poolest lugupidamises on.

Mind wõeti 21. juulil linnu. Kui meid ritta oli seatud, ütles Tsiplis meile:

„Mina olen sadakakskümmend Wene salakuulajat maha lastanud. Ja sellepärast ärge lootku ükski teiest armu saada, kes tunneb oma südametunnistuse mittepuhta olemat!“

Selle järele hakkasid soldatid wangisid läbi otsima. Saabastel tõmmati tallad alt ära kalossidel rebiti woodrid wälja. Kõik riiete ja pesu õmblused waadati ja katsuti läbi. Kõik seda toimetati toore sõimu ja tõugete saatel.

Mina olin nende silmas nähtawaste iseäranis kahtlane. Ehk nad küll minu juurest midagi ei leidnud, wõeti mind siiski järgmisel päewal uueste linnu. Kui Tsiplis mind nägi, ütles ta lahjurõõmsa naeratusega.

„Tuli awalikuks, et teie konsul terve salakuulajate salilkonna peamees on. Läbiotsimisel sain ma tema käest igasuguseid plaanisid, kaartisid ja kõigi salakuulajate nimekirja kätte.“ Sõna „kõigi“ ütles ta iseäralise rõhuga wälja ja waatas mulle teraselt otsa; wist lootis ta minu näolt rahutust ja hirmu ära lugeda. Ta kõneles edasi:

Ühes konsuliga lastsin ma weel seitse inimest maha, ühe sõnaga — terwe teie konsulaadi kolkusead ühes teenijatega on ära tapetud. Mis teie selle peale ütlete?

*

Weel ühest sakslaste hirmuteost kirjutab „Pet. Kurj.“ järgmiselt.

Eila käisin ma Soome wassalis Saksamaalt Torneo laudu lodumaale sõitnud tuttawaid wastu wõtmas.

Endiste elurõõmsate ja terwete inimeste asemel astusid nüüd wagunist ainult weel inimese warjud wälja.

Rõõkide nende wäljanägemine oli niisugune, nagu oleksid nad kauemat aega haiged olnud.

Dma tuttawaga juttu ajades panin tähele, kudas ühest wagunist kaks jaamateenijat wõrdlimisi noorepoolset mees-terahwast wälja lantsid.

Waewalt jalgade peal seisites sammus tema kõrwal umbes 20-aastane naisterahwas.

„Kes see on?“ küsisin ma oma seltsimehelt.

„See oli Lowitschis tuntud doktor B. ja noor naisterahwas — on tema naine.“

Selle järele kuulsin ma järgmise kohutawa loo:

Tähendatud noorpaar sõitnud ühes teiste 20 wene-lasega Karlsbadist tagasi. Terwel teekonnal tulnud neil ennekuulmata hirmsaid juhtumisi üle elada. Neid sõimatud igasuguste häbemata sõnadega, peksetud kõigega, mis aga lätte juhtunud ja warastatud asjad ära.

Kuid millegiga ei wõi neid hirmsaid üleelamisi wõr-relda, mis need õnnetud reisijad tunda said, kes kaubaron-giga Ostrowo linna sõitsid.

„Ostrowost ei tahtnud sakslased meid enam edasi wiia,“ jutustas minu sõber. „Kui me wagunist wälja tulime, wõt-tis meid tuhande-artuline sakslastehulk wilistamise ja ahwar-dustega wastu.“

Ära kurnatud, were ja mudaga üleni ära määritud hakkasime meie wassalilt linna minema. Meie kannul käis lugemata artw poisilesi ja loopis meid kiwide ja kontidega. Sga wanem inimene pidas nagu oma kohusels meid sõimata ja tõugata.

Meid pandi linna raeojas wangikambritesse finni. Näljased ja rõhitud meeleoluga heitsime me kivipõranda peale maha. Mina lamasin doktor B. kõrval. Umbes poole öö ajal äratas mind meeletu karjumine üles. Ma kargasin maast üles, kuid ei saanud pimedas midagi aru, kus ma olen või mis siin sünnib. Ümberringi karjusid minu seltsilised. Kuid üle kõige täis doktor B. hääl.

„Mu Jumal, mu Jumal, nad viisid mu naise ära,“ hädaldas ta meeleheitlikult nuttes.

Keegi tõmbas tifu põlema. Tõepoolest, doktori naine ühes teise nelja naisterahwaga oli kadunud.

Mõne minuti pärast kuulsi me läbi ukse lumedat nuttu. Meie katsusime ust lahti murda, kuid asjata — teine pool ust seisid 6 sõjaväelisi, kes meid paljaste mõõladega tagasi tõrjusid ja kuni minestuseni peksid.

Homniku eel, kui me pooluimaselt maas lamasime, tehti üks lahti ja soldatid tõukasid viis arahäbistatud naisterahwast sisse.

Kui walgeks läks, ei julenud me ükski õnnetute naisterahwaste poole waadata. Igauhe süda tiskus walu pärast kofku.

Edasi ei ole enam midagi jutustada. Kõik meie teekond Ostrowost Berlini ja sealt kuni Daanimaa piirini oli ülemaltoodud lugude alalõpmata kordumine. Meid teotati ja pekseti iga sammu peal. Meile ei antud süüa ega juua. Meie kaasreisijannade üle, kelle hirmus saatus kõigile teada oli, hirmutati häbemata toorelt.

„Doktor B.“ lõpetas sõber oma jutustuse, „nagu ise näete, on praegu waimuhaige ja tema naine — see on weel inimese wari. Ta on iga filmapilt walmis oma elu lõpetama. Teised neli naisterahwast jäid Tornero haigemajasse. Üks neist sai paha haiguse.“

*

„Meil algasid sõja toledused 20. juuli hommitul — jutustab üks Kalischi elanik „Birsh. Wed.“ kaastöölisele. Sakslased alustasid oma tegewust sellega, et Prosnri jõe silla õhku lastsid. Selle järele pandi wafjal põlema ja häwitati randteeliin ära.

Kell 1 $\frac{1}{2}$ päeval tuli linna esimene Saksa ulan. Kui ta järele pärinud oli, kas linnas ehl mitte sõjaväge, iseäranis aga lastalaid ei ole, sõitis ta tagasi. Warsti ilmus falkond Saksa ratsawäelisi. Meile järgnes kella 5 paigus jala- ja suurtükivägi.

21. juulil algasid sakslaste metsifikused.

Selle kätte all, et sõjariistu otfsida, tungisid soldatid majadesse, otfsid naisterahwad ja lapsed läbi ja tarwitasid selle juures igasugust wägiwalda.

Linna politsei sai rohkeste alandamist osaks. Soldatid kiskusid neil pagunid ära, sülgasid näkku ja sõimasid kõige tooremate sõnadega.

Peab siin-kojal juurde tähendama, et elanikud sakslastele sugugi wastu ei hakanud, ehl nad küll äritatud olid. Naisterahwad kiskusid oma juukseid ja karjusid, et parem juba wastuhalates surra kui sakslaste poolt häbistamist ja alandamist ära kannatada. Meesterahwad, kellelt kõil sõjariistad — ka kirwed ja noad — olid ära wõetud, käisid norus peadega ja kiristasid hambaid.

Elanikkude lastmine algas jelsamal päeval. Kell 11 õhtul põrkasid pimedas uulitsal (laterwad olid ära kustutatud) Saksa patrullid koftu, arwates, et siin wenelastega tegemist on, ja hakkasid üksteist püssidega lastma. Rümme soldatit ja üks ohwitser said selle juures surma. See juhtumine andis linna komandandile wõimalust Preisi metsikut täies hiilguses üles näidata.

Et oma soldatite efsitust ära warjata, süüdistas ta elanikka patrullide pealetungimises.

Hommikul hakati kuulipildujate ja suurtükidega lastma. Samal ajal pidasid soldatid uulitsal möödaläijaid finni. Meesterahwastel rehti riided seljast ära, seoti nad aia külge ja hakati siis nende peale püssidega lastma. Poifilesi peffeti ennem püssiparadega, pärast pisteti nad püssitikkudega furnuks.

Mitmed õwahiid wõeti paljaks ja lasti lugemata arwu kuulidega läbi.

Kuid komandant ei jäänud nähtawaste sellega weel rahule. Ta kästis raevoja juurde meeste- ja naisterahwaid — koftu 20 inimest — tuua, teda kõiti üksteise kõrwale

kummuli maha pandi. Nii lamasid õnnetud 2 tundi. Iga tühise liigutuse eest pekseti neid püüspäradega. Soldatid heitsid õnnetute kannatajate üle toorest nalja ja sõimasid neid Vene sigadeks ja Poola koerteks.

Järgmisel päeval algas uueste lastmine.

Mis sel ajal linnas sündis, seda on sõnadega võimata kirjeldada. Inimesed peitsid endid keldritesse, aukudesse jne. ära. Raskejalgsed naisterahwad sünnitasid uulitsal surnud lapsi. Mitu inimest jäid hullumeelseteks.

Romandant kästis 700 inimest linnast välja viia. Siin võis südant-lõhestavaid piltisid näha. Ilm oli väljakannatamata kuum ja inimesti sunniti sooja wetti mustade nõude seest jooma. Selle tagajärjel surid mitmed sealamas ära

*

26. juulil käisid soldatid majasid mööda ümber, kutsusid inimesed välja ja wõtsid meesterahwad aresti alla. Teised soldatid käisid uulitsal, õlekimbud wöö wähel, ja süütasid majasid põlema. Neid elanikke, kes linna lastmise ajal keldritesse warjule olid läinud, rebiti sealt välja, pandi seinale najale seisma, sihiti nende peale püüfuga, peksti püüspäradega näkku jne. Ühel elanikul leiti taskust toos tikka. Kohe süüdistasid jakslased teda tule süütamises ja hakkasid sellepärast talle tikkusid kurku toppima. Kui jakslased kõid keldrid ja urkad läbi olid otfinud ja igauhe, kes heaga sealt välja ei tulnud, püüfitifuga läbi olid torganud, kusjuures naisterahwastele ega lastele armu ei antud, wiisid nad meesterahwad pesu wäel ja ülestõstetud kätega linna platsi peale. Kes teistest maha jäi wõi mõnel teisel põhjusel Saksa soldatile ei meeldinud, neid pekseti rusikate ja püüspäradega, kahte torgati koguni püüfitifuga.

Linna platsil, kuhu kõid meesterahwad hommiku kell 6 kofku aeti, pidas Saksa kindral järgmise kõne: „Kui kõid rahuliste ja waikselt mööda läheb ja soldatitele mingisugust halba ei tehta, siis ei saa teitest mitte kõid hukka. Kui aga midagi peaks juhtuma, siis häwitan ma kõid ilma armuta ära.“

Peale kõne aeti wangid linnast välja põllu peale, kus neid jalkkondadesse seati — igas ühes 10 meest — ja

igasuguseid liigutusi sunniti tegema, kusjuures soldatid naljatades wangisid troostisid, et alguses neist ainult iga kümnes inimene maha lastakse.

Wangiwõetute hulgas oli ka iseenalaste tähtsate asjade uurija würst Krims-Schamhai, kes sakslastele oma isiku kohta tunnistuse ette näitas. Wiimane wisati põlgtusega mudasse. Pärast võeti uurija ja kohtuesimees mõlemad käemeeestena wangi, kuid esimesel läks kuulu järele korda ära põgeneda.

Kella kahelja paigus hommitul wiidi wangid strahnikute kasarmu. Siin heldi neile, et kui nad kära teewad, ehk jälle kui soldatitega midagi juhtub, siis neid ühes kasarmuga põlema pannakse. Alles õhtu kell 5 anti wangidele esimest korda mudast wett juua. Warsti wisati neile — 800 inimesele — 5—6 leiwatükki.

Alamohwitser trööstis wangisid sellega, et neid mitte kaua enam sinni ei peeta, waid warsti, kui mitte just kõiki, siis ometi osalt — maha lastakse.

Kell pool 7 õhtul wiidi nad alamohwitseri käsul kümne kaupa uueste linnast wälja. Warsti tuli sinna Saks leitnant, kes wangidele järgmise kõne pidas: „Winge koju ja ütelge oma perekondadele, et me kõik kuni wiimase inimeseni ära tapame, kui soldatitega midagi juhtub. Teie olete nüüd Saksa alamad ja Saksa walitsus läib kõikidega ühesuguselt ümber, olgu see poolakas või juut.“

Peale kõnet lasti wangid linna, kuid lästi neid tasefeste koju minna, wastasel korral ähwardati nad maha lasta.

* * *

Sakslaste hirmutegudest Tshenstohowis kirjutab Warsjawi leht „Utrenjaja Gaseta“ täiendawalt järgmiselt:

Komandant määras linna politseimeistriks Saksa alama, wabrituomaniku Bertweli, kes juba kauemat aega Tshenstohowis elas.

Tuntud „Kangelane“ von Tjollern nõudis linnalt 20.000 rubla rahatrahwi ja 10 hobust. Seesugust nõudmist põhjendas ta sellega, nagu oleksid elanikud Saksa soldatite peale lastnud. Tshenstohowi elanikud maksid nõuetawa summa ära, kuid nõudsid, et määrataks komisjon, kes saladuslise lastmise õiged põhjused walge ette tooks. Segas-

Komisjon, mille liikmed kohalikud elanikud ja kaaks Breslau sakslast olid, leidis, et lastmine prowolatori töö olnud. Preislased lubasid linnale trahwiraha tagasi anda, kuid lubamisest asi laugemale ei jõudnud.

Püha Warwara uulitsal asuwatest majadest aeti ilma mingisuguse põhjuseta 1.000 elaniku wälja. Tuntud tschenstohowlase Waislaw Sakowski maja pommitati selle ette-
käände all, et nimetatud majast olla keegi püssiga lastnud. Pommitamise ajal sai Sakowski surma. Soldatid rebisid furnukeha rusude alt wälja ja heitsid selle üle häbes mata nalja.

Üleüldse tapsid sakslased Tshenstohowis 18 inimest ära, nende hulgas ka ühe 80-aastase wanatäse.

Ühel päewal kutsusid sakslased kõik elanikud kokku ja teatasid, et neid kõiki maha lastakse. Seda kuuldes hakkasid naised ja lapsed nutma.

Ja niimoodi pidasid Preisi ohwitserid terve tund aega õnnetuid inimesi meeleärabeitlikus ärewuses. Selle järele wiidi wangid Tashnogorski kloostri juurde. Terve päewa pidid wangid ainult leiba ja weega leppima.

Tseäranis suurt ärewust sünnitas see asjalugu, et sakslased 1000 inimest läemestena wangi wõtsid ja nad Preisimaale saatsid.

*

Tseäralik on see, et wenelastega toores ümberkäimine isegi keiser Wilhelmi poolt heakskiitmist leiab. —

Exhib. I. 1111, 10

Järgmine raamat ilmub nädala pärast ja sisaldab
eneses: „Verine lahing“ Galitsias, Lwowi
:: :: (Lembergi) all. :: ::
